

ברכת שהחיינו על קיום מצוה בפעם הראשונה

בספר אורח משפט למרן הראי"ה זצ"ל, בהערות מרן הרצי"ה קוק זצ"ל (עמ' רס"ח) מובאת חליפת מכתבים בין הרצי"ה זצ"ל לבין הרב יצחק יעקב וכטפויגל זצ"ל (אשר היה ממקורבי הרב ורבה של שכונת מאה-שערים בירושלים). דנו שם בהוראתו של מרן הרב זצ"ל לברך שהחיינו על מצות הפרשת תרו"מ כשמקיימה בפעם הראשונה. על הרקע לתשובה זו אנו למדים מדברי הרמ"צ נריה שליט"א בספרו חיי הראיה (עמ' קי"ז), שם הוא מספר כי בעת ביקורו הראשון של האדמו"ר מגור זצ"ל בא"י, העיר לו הרב שהיות וזו לו הפעם הראשונה לקיים מצות תרו"מ עליו לברך שהחיינו, ואחר מו"מ ביניהם בנושא, ואחר שמרן הרב חיזק דבריו בכך ששמחת כואו לארץ אף היא מצטרפת לשמחת קיום המצוה בפעם ראשונה, ויכול לברך שהחיינו ברווחא, ואכן האדמו"ר מגור בשמעו כן אמר שמקבל דעתו של המרא דאתרא, רבה של ירושלים, ובירך שהחיינו בשם ומלכות. והנה מכיון שבעיון בתשובות פוסקי דורנו יש מקום לומר שעולה מדעתם לא כן לדינא, אמרתי לברך פרשתא דא.

שהחיינו בציצית ותפילין

בגמ' דסוכה מו, א, אי' דהעושה לולב וסוכה לעצמו מברך שהחיינו והקשו ע"ז בתוס' שם, מ"ט יש מצוות שתקנו בהם ויש שלא תקנו בהם וכתבו לחלק שדווקא במצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו. וכתבו דהא דאמרינן בהרואה (ברכות נד, א) דמברך על כלים חדשים כתב רב שרירא גאון דלא סמכינן עלה דמסקינן בערוכין (מ,ב) דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה מפדיון הבן ע"כ. וכתב מהרש"א דר"ל דבהך דרש"ג (שהוא תי' ב' דתוס' דלא היסוד שמחה גרידא, אלא מזמן לזמן) מתורץ הכל, דכל הדוגמאות דשם שאין עליהם ברכה הם בדבר דלא אתי מזמן לזמן, רק קשה מפדיון הבן שגם היא לא אתי מזמן לזמן שהרי אין זמן קבוע לקיום המצוה אלא בכל עת שנולד בכור והביא שהר"ן יישב זה וס"ל שגם מצוה זו נחשבת כבאה מזמן לזמן מחמת שצריך להמתין ל' יום, וכן הביאו הב"ח בטור או"ח סי' כ"ב. נמצא דלתוס' הנ"ל אין בציצית ותפילין שהחיינו. אמנם במנחות התם בתוד"ה ואילו, הביאו לתוספתא דברכות פ"ו דאי' שם תני העושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו, ובפ' הרואה נמי אמר דאכלים חדשים מברך שהחיינו וכ"כ רש"ג ע"כ. לפי"ז עולה דתוס' הנ"ל פליג אתוס' בסוכה וס"ל דמברכים על עשיית ציצית, אמנם המהרש"א התם גרס תני העושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו וכ"כ רש"ג דלא סמכינן אההיא, כדמשמע סוף פרק בכל מערכין, אין מברכין שהחיינו אלא בדבר הבא מזמן לזמן ופ' הרואה נמי מצי למיפרך עכ"ל. לפי"ז יוצא שלדינא גם מסקנת תוס' במנחות היא כמו בסוכה. כן משמע מהגהת שטמ"ק (סקי"ב) שהגיה העושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו, ורש"ג כ' דלא סמכינן עלה ואין מברכין שהחיינו רק מדבר הבא מזמן לזמן ע"כ. ונראה שמקור שניהם מתו"י, כפי שציין מהרש"א.

והנה הטור בסימן כ"ב הביא דהעושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו ותמה ע"ז הב"י מ"ט לא פסק כן גם גבי תפילין והביא בשם מהרי"א דס"ל לטור דאינו

מברך שהחיינו אלא על מצוה שהיא מזמן לזמן כדמשמע ממה שכתב בהלכות פסח (סי' תל"ב) גבי ביעור חמץ, וע"כ לא כתב שמברכים שהחיינו בתפילין אלא רק בציצית מדין קניית כלים חדשים.

אמנם הב"ח תמה ע"ז כי בפשטות כוונת הטור שהחיוב אינו משום בגד חדש אלא משום עשית הציצית ומשמע גם בבגד ישן. ע"כ מחלק ואומר שבתפילין לא פסק לברך משום שאין לזה מקור, אבל לציצית יש מקור בתוספתא, והסברא לחלק כ' דהיסוד שמחה, וזה שייך דוקא בציצית כי על ידה יזכור כל מצות ה', וע"כ איכא שמחה בפעם ראשונה שלובשה. משא"כ בתפילין שיש בהם מורא עונש דבעינן גוף נקי, אמנם בערוה"ש תמה ע"ז שגם תפילין הוזכרו בתוספתא לברך עליהם.

והנה בשו"ע פסק כביאורו בב"י שמברך בציצית שהחיינו מדין כלים חדשים וע"ז השיגו הט"ז שאין זה כפשטות הטור וכמו שהעיר הב"ח. ע"כ ביאר שהטור נקט ציצית וה"ה תפילין דממילא משמע, וגם בתוספתא כתב דיש לבאר הכי, והנה בתוספתא א"צ לזה דבהדיא אי' תפילין. הט"ז הביא שם למהרש"ל שפסק שאין לברך לא בציצית ולא בתפילין כפשטות התוס' בסוכה, אלא שנחלק עליו מהא דהרמ"א פסק ביו"ד כ"ח דמברך שהחיינו בעת כיסוי הדם בפעם ראשונה, ומינה לכל המצוות שעושה אדם פעם ראשונה, שמברך עליהם שהחיינו. כדברי הט"ז עולה גם מדברי הרמב"ם בפיי"א מה' ברכות ה"ט, והביאו הב"י, כי כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וכו' וכן כל מצוה שהיא קנין לו כגון ציצית ותפילין וכו' וכן מצוה שאינה תדירה וכו' מברך עליהם שהחיינו בשעה שיצא יד"ח בהן וכן כל כיו"ב עכ"ד. הכס"מ מבאר שכא הרמב"ם ליתן טעם מ"ט יש מצוות שמברכין עליהן ויש שאין מברכין עליהן וביאר שיש ג' גדרים שעליהם מברכין, (א) מצוה הבאה מזמן לזמן כגון שופר וסוכה, (ב) דבר שאינו מצוי בכל עת ודומה למצוה הבאה מזמן לזמן, כמילה ופדיון הבן, (ג) מצוה שהיא קנין לו, ויעוין בבאר היטב שהביא בשם עולת תמיד שיש לנהוג כרמב"ם וכהכרעת הט"ז,

וכן הכריע הגר"א בביאורו מחמת דס"ל דהוכחות תוספות שאין לברך אינם מוכרחות וא"א לדחות בזה תוספתא מפורשת וכ' שה"ה כתפילין כדאי בתוספתא ומה שלא כתב הטור היינו טעמא כי כל זה דוקא בעושה לעצמו וכתפילין ובדרך כלל הסופר כותבם לאחרים.

שהחיינו בכיסוי הדם, מילה ופדיון הבן

המג"א תמה על השו"ע שפסק שכל טעם ברכת שהחיינו בציצית היא רק משום דלא גרע מכלים חדשים וגם הרמ"א לא הגיה, רק העיר על זה מהא דאיתא ברמב"ם דאם לא בירך בשעת עשיה יכרך בשעת עיטוף ראשון ואלו כיו"ד כ"ח פסק לענין כיסוי הדם דמברך שהחיינו על המצוה בפעם ראשונה וכן בס"י רס"ר סעיף ז', פסק דמברך שהחיינו במילה ופדיון הבן וכתב דנראה לו דהני לא שכיחי כ"כ ע"כ. והנה גבי מילה ופדיון הבן דבריו ברורים כי לאו בדידיה תליא, אלא דחידש דגם בכיסוי הדם כיון שמבחינת המציאות אינם שכיחים כל כך כציצית ותפילין שפיר מברך עליו.

בפמ"ג באשל אברהם כאן השיג על המג"א והסכים לט"ז וכתב דכיו"ד בכסוי הדם הוא ענין אחר דמתחנך בפעם ראשונה וכן מילה ופדיון הבן הוו לא תדירי והוי כמזמן לזמן כדכתב רמב"ם, ורק בציצית הרמב"ם חייב מדין שהוא קנין לו וכזה לא פסקינן כרמב"ם עכ"ד. ונראה דר"ל דהכא בציצית מיירי גם בלא עושה ציצית פעם ראשונה וא"כ רק מצד קנין וכזה לא פסקינן כרמב"ם. עפ"ד נ"ל לבאר טפי דיש שני גדרים לברכת שהחיינו במצוות, הא' בשעת עשיית מכשיריו כדאיתא בירושלמי הביאו תוס' דמנחות דמברך בשעת עשיית ציצית סוכה ותפילין, וזה הגדר שהביא הרמב"ם מצוה שהיא קנין לו וזה שנוי בפלוגתא ויש גם לדון אם יש לדמותו לקנה כלים חדשים. הגדר השני הוא הכרכה על עצם המצוה, והנה

אם בירך בעת עשיה יצא גם זה, אך אם לא בירך, כותב הרמב"ם דהשתא יש לו לברך מצד הגדר השני של ברכה על עצם המצוה. אפשר היה לומר דכל דיון תוס' דמנחות הוא רק מצד ברכה על עשית סוכה ולולב שהרי אכתי במכשירין דמצוה עסקינן, אבל על גוף המצוה לא דנו וודאי שיש לברך עליה בפעם ראשונה, אלא דמתוס' דסוכה לא משמע כן כי דנו על כולם יחד, מ"ט בתוך המצוות הן דעשיה והן דמצוה מצינו שמברכים ומצינו דלא מברכים. אך י"ל דהרמ"א מחלק הכי, וס"ל דבעשיה דמכשירי המצוה לא קימ"ל כרמב"ם דמברכים ע"ז דאין לו מקור בכבלי ובוזה לא קי"ל כירושלמי ותוספתא, אבל בגוף הא דעשית מצוה וברכה על המצוה גופא בפעם ראשונה, בזה ודאי דקי"ל דמברכין. התוס' דסוכה הביאו את מצות מילה בתור סוג ברכה שגם עליה עצמה לא מברכין מדליתא בגמ', והרי הרמ"א לא פסק כן וס"ל דמברכין עכ"פ במילה ראשונה. זהו יסוד הגהתו כאן שבדין ציצית הסכים לשו"ע שמעיקר הדין אין לברך, דאין לברך על העשיה דמצוה, אבל כיון שיש כאן צד של בגד חדש מברך, ואף ששייך לברך מצד המצוה בפעם הראשונה מ"מ הרי עליו לברך קודם מצד בגד חדש, אלא שאם לא בירך נשאר עליו החיוב של הברכה על גופה של מצוה בפעם ראשונה, וע"כ הביא לרמב"ם דאם לא בירך בעת עשיה יברך בעת גופה של מצוה. אמנם בדעת הרמ"א יש לומר כן, אבל בדעת המחבר לא נראה כן כי מלשונו בב"י משמע שאין מברכים אלא על מה שבא מזמן לזמן. בדעת הרמ"א יש לומר גם ביחס לדבר המתחדש משנה לשנה שיכול לברך בו כבר בעת עשיה מצד ברכה על המצוה כגון סוכה ולולב דאיתא בגמ' דהעושה אותם מברך, אבל למעשה הרי אנן נהיגין לדחות זה לעת שיושבים בסוכה כמבואר בטור ושו"ע סי' תרמ"א ויעו"י ט"ז שם.

שהחיינו במנחות

בברכות ל"ז, ב, ומנחות עה, ב, איתא היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, נטלן לאכלן מברך המוציא לחם מן הארץ, ופירש רש"י בברכות דמיירי בישראל עומד ומקריב מנחות ונתנה לכהן להקריבה אומר ברוך שהחיינו אם לא הביא מנחות זה ימים רבים, ומשמע דר"ל דהישראל מברך שהחיינו מחמת שלא הביא מנחות ימים רבים לביהמ"ק. מדבריו עולה שאף שמיירי בקרבן שאין קבוע לו זמן, שיכול להביאו מתי שירצה, הרי עצם הדבר שלא הביא ימים רבים די בזה כדי שיברך שהחיינו ומינה בודאי שמברך בפעם הראשונה שמביא.

ברש"י כת"י דמנחות ביאר היה עומד כהן שלא הביא מנחה בשנה זו, לישנא אחרינא ישראל שלא הביא מנחה מימיו ע"כ, ובפי' הראשון משמע דאף שהכהן כבר הביא מ"מ כיון שבשנה זו לא הביא מברך שהחיינו אבל לפי הפירוש השני איירי דוקא בלא הביא מימיו, אבל עכ"פ מבואר שמברך בפעם הראשונה אף שהוא דבר שלא בא מזמן לזמן. אמנם התוס' בד"ה היה, חולקים על רש"י ומעמידים בכהן העומד להקריב ראשון במשמרתו וכ"ד משמרות היו, וכל שבת מתחדשת משמרת אחרת א"כ כל משמרת אינה אלא שתי פעמים בשנה וכיון שיש להם זמן קבוע מברכין שהחיינו ע"כ. הרי שסוברים שברכת שהחיינו שייכת דוקא בדבר הבא מזמן לזמן. התוספות כותבים שם לא כפירש"י דמנחות דמיירי ככהן שלא הקריב מעולם, ובפשטות כוונתם לרש"י (המקובל, לא רש"י כת"י) לפנינו במנחות שכ"כ בל"ק שלו דו"ל שם: היה עומד ומקריב כו' כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר אומר כהן שהחיינו ע"כ. והנה בפירושו הראשון עולה שמברך גם במצוה שלא באה מזמן לזמן אבל בפירושו השני דאיירי במנחת העומר ודאי שהוא דבר הבא מזמן לזמן שהרי רק כיום דפסח הוא בא וע"כ י"ל דדוקא בזה שייך לברך.

הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין ז, יח, כתב ז"ל: וכל המקריב מנחה מן החדש תחילה מברך שהחיינו ע"כ. ויש לדון בזה אי מנחה שכאה מתבואה חדשה שלא שייך להביא ע"פ הדין לפני כן אם יש להגדירה כבאה מזמן לזמן. מ"מ בדעת רמב"ם אין נפ"מ שהרי כבר ראינו בה' ברכות דס"ל דבמצוה א"צ לזה.

הכרעת ההלכה בשו"ע ובאחרונים

השתא כשאנו באים לענין דינא, הנה במשנה ברורה בביאור הלכה כד"ה הנה כ' שאף שלכתחילה יש לנהוג כדעת השו"ע לברך על הציצית מטעם דהוי בגד חדש ולא על שאר מצות בפעם ראשונה, כגון תפילין וכדו', מ"מ לאו מילתא דפסיקתא היא וע"כ כ' שאם עושה מצוה בפעם א' יראה להכניס עצמו מצד אחר לחיוב שהחיינו יעו"ש.

ויש להעיר ע"ז שאולי גם בדעת השו"ע גופא י"ל שמודה שבפעם ראשונה יברך, רק משום דמשמע ליה דפשטות הטור לאו דוקא בפעם ראשונה כדכתב הב"ח ע"כ העיר ע"ז שאין לברך כל שאינו בא מזמן לזמן וכפי שנביא לקמן שכן ביאר תבו"ש בדעת תוס'. ויש להוסיף שהרי מסתבר שהטור לא איירי בפ"א כי בפשטות ציצית וגם תפילין, לחלק מהפוסקים, מניחם בעודו קטן ואז הרי אינו חייב בהם מדאורייתא ולא שייך שיברך שהחיינו, וכשגדל אינו מברך שכן אינו מקיימם בפעם ראשונה, וכפי שנביא כע"ז לקמן בשם הציץ אליעזר (חי"ג כ"ד סק"ה) מתבו"ש יו"ד (כ"ח סק"ה).

הש"ך ביו"ד כ"ח האריך נמי בדין זה והביא לרשב"א בתשו', ולר"ן ולתוס' דעולה דס"ל שאין לברך שהחיינו אלא על מצוה הבאה מזמן לזמן והוקשה לו דין הכיסוי הנ"ל, והביא לרוקח (סי' שע"א) שכי' שכל דבר שמתחנך למצוה מברך עליה, וכי' שכזה יש לישיב להא דכיסוי וכפי שכתב הפמ"ג דהבאתי לעיל, אלא

דהוקשה לו דא"כ מ"ט אין אנו מברכים על ציצית ותפילין ושאר מצוות בפעם א' ונשאר בצ"ע, ובערוה"ש או"ח כ"ב הנ"ל באמת נחלק על הרמ"א בדין כיסוי מחמת דס"ל שיש סתירה לדבריו מההלכה באו"ח ותרוץ המגן אברהם לא נראה כלו ונסתייע מהש"ך שהבין בו שבא לחלוק על הרמ"א.

שיטת מרן הרב זצ"ל

כאמור לעיל, בהערות הרצי"ה קוק זצ"ל לאורח משפט (עמ' רס"ח) הביא לפסק מרן הרב הראי"ה קוק זצ"ל שפסק לברך שהחיינו על תרומות ומעשרות כשמקיים בפעם ראשונה וכירר יסודי הדברים, והביא שכן דעת רש"י במנחות, (ויש להעיר שברש"י כת"י ודאי הוא כן, וגם ברש"י הרגיל בל"ב כ' מנחת עומר אבל בל"ב הרי ביאר בכהן שלא הקריב מימיו וכן רש"י דברכות ביאר בהדיא בפעם ראשונה), וכן דעת הרוקח, הרמב"ם בה' ברכות והרמ"א ביו"ד שהביא זה בשם מנהגים ישנים בשם הר"י שפירא וכן דעת הלבוש ונימק בטעם שהוא כמו על חינוך שאר מצוות וכן הכרעת ט"ז (באו"ח) והגר"א (באו"ח וביו"ד שם וביו"ד רס"ה) כרמב"ם וכ"ד הפרי תואר (לבעל אוה"ח הק') ביו"ד שם וכ"ד המג"א באו"ח, רק שהוא תלה זאת אם המצוה שכיחה או לא, והביא לתכו"ש שכתב שגם הש"ך נתקשה מדברי תוס' ורשב"א, הרי למעשה לדינא לא נחלק, ורק השאיר בצ"ע וכפי שעמדנו ע"ז לעיל.

ובדעת תוס' הביא שם לתכו"ש שאמר שגם הם מודו לדינא שמצוה שעושה אותה פעם ראשונה לא גרע ממצוה שבאה מזמן לזמן ומברך גם עליה שהחיינו (ואין להעיר ע"ז שכפירות אינו מברך בפעם ראשונה אם זה פרי שאינו מזמן לזמן אך בזה י"ל כי פרי כזה אין בו שמחה אף שלו לא נסתייע לאכלו מקודם אבל "חינוך מצוה" - כלשון רוקח, שאני, וודאי שיש בו שמחה והראיה מכלים חדשים

דקימ"ל דמברך עליהם), רק שתלה זה ביסוד השמחה של ההנאה, והביא ג"מ להעמק שאלה סוף פרשת וזאת הברכה, שהביא לרשב"א שכתב דשמא על כל מצוה ממצות התורה אומר זמן וכתב הנצי"ב הנ"ל בדעת תוספות שגם מודו דבמצוה שיש בה כבוד ותפארת לאדם הוא כמו שיש בה שמחה ומברכין שהחיינו עכת"ד שם.

נמצא שהרבה ראשונים סוברים להדיא שמברך על מצוה בפעם ראשונה, גם הרשב"א שכתב לא כן הסתפק בזה, גם בדעת תוס' שכ' שבעינן מזמן לזמן יש לומר בו דשפיר מודה בפעם ראשונה וגם בדעת הטור בארנו כן. וכבר הראינו למעלה שגם בדעת השו"ע יש מקום לומר כן, ודעת הרמ"א ודאי פשוטה כן היא. וביחס למילה הרי כבר פשט המנהג (עכ"פ בא"י) לברך שהחיינו בכל מילה. ואף שלכתחילה יש לדון בזה מחמת חומר ברכה לבטלה (שנחלקו בה אי שייכא גם גבי שהחיינו אבל משמע דרוב הפוסקים ס"ל דגם בה שייכא ואכ"מ) כי פשוט תוס' רשב"א ר"ן ושו"ע אינה כן וכן נראה שלמדו האחרונים בדעת השו"ע ע' בזה בכף החיים לאו"ח (סק"ב) והביא שם שכ"כ החיד"א במחזיק ברכה סק"ב וכ' שכן המנהג, מ"מ כיון שאין הדברים מוכרחים בדבריהם ובראשונים אחרים אי' להדיא דמברכין וגם בדעת האחרונים אף שיש שחששו מ"מ רבים הכריעו לברך עד שמשנ"ב בביה"ל כ' שיביא עצמו לידי חיוב ממקום אחר וכ"כ כף החיים שם אף שמעיקר הדין פסק שלא לברך מחמת דס' ברכות להקל, ע"כ הנוהג לברך נראה שאין מזניחין אותו ובפרט אם הוא במקום מנהג.

שיטת החת"ס

בשו"ת חת"ס או"ח נ"ה דן שם במנהג מקום שהכלות כשטובלות טבילה ראשונה מברכות שהחיינו, והאריך שם בדבר זה וכאר שם דהיסוד הוא השמחה,

דאם שמח חייב לברך ואם לאו לא יברך. הוא מחדש כאן שיש אף חובה לברך בניגוד למה שכותב הב"ח או"ח סימן כט שאם שמח הרשות בידו לברך אך אינו חייב בזה. ואח"כ כתב דיען דבברכת שהחיינו רבו הדעות ע"כ נראית לו הכרעת הפרי תואר ע"ש, ובמש"כ רבו הדעות אולי רצה לרמוז לשיטות שנאמרו בזה כי לא נחית שם לברר בדברי הראשונים. והסיק שהכרעת הפרי תואר הכרעה ואין הכוונה שמכרך בסתם על כל קיום מצוה לראשונה אלא דווקא כאשר מתחיל בקיום מצוה הנמשכת מכאן ואילך, כמו מי שמגיע למצוות, שיברך על הנחת תפילין מחמת שמתחייב השתא בכל המצוות. כך גם האשה שאינה בת תפילין מברכת על טבילה ראשונה שנכנסת אז לחיוב מצות נשים. ואולם למעשה כתב שדבריו אלו הם בגדר לימוד זכות על הנוהגות לברך. ברם "היכי דלא נהיג לא נהיג והיכי דנהיג נהיג ואריך, וחשש ברכה לבטלה ליכא כו' כמ"ש לעיל" עכ"ל. מדבריו האחרונים לא נתבאר אם סמך בעצמו על מה שכתב שיש לברך, אלא שחשש לכתוב כך באופן מחייב מפני שזו סברה מחודשת. מאידך אפשר שכל דבריו באו רק בתור לימוד זכות על הנוהגות לברך ועיין בספר ציץ אליעזר בתשובה הנזכרת לקמן שכך הסיק בפרוש דברי החתם סופר. וחולק בזה על מה שכתב בעל שו"ת תורת יקותיאל.

דברי אחרוני דורנו

ראיתי לשו"ת ציץ אליעזר (ח"ג סי' כ"ד) שנשאל התם אי אשה שגם לפני נשואיה הדליקה נרות אי תברך שהחיינו בפעם ראשונה לאחר נשואיה, ובא לדון שם בתשובתו אי בכלל צריך לברך בפעם ראשונה והביא שם להגריעב"ץ, בסדורו שכתב בדיני ערב שבת שמברכת בפעם ראשונה שמדליקה וכתב: "וה"ה לכל המצוות כמ"ש בחיבורי ע"כ, והציץ אליעזר עצמו כתב ע"ז דאנו לא שמענו

שנוהגים כן בהדה"נ וגם הרי הגריעב"ץ תלה זאת בכל המצוות ואנן לא נהיגנן הכי בכל המצוות, והביא שם לשו"ת תורת יקותיאל (או"ח סי' ס') שנשאל בזה וכתב להסיק מהחת"ס שהעלה שכלה תברך שהחיינו בטבילה וכי דה"ה הדה"נ אך העיר עליו שאין זו כוונת החת"ס שכלה תברך בכל פעם שמקיימת מצוה בפעם ראשונה אלא כונתו כדהבאנו לעיל. ועוד שלדעתו בלאו-הכי החת"ס לא סמך על כך למעשה. ויעוין שם שהביא עוד אחרונים כזה וציין לתשובה מאהבה ח"ב או"ח רל"ט הביאו בנזר ישראל (סי' מ"ה ח"א בלקוטי רימ"א סק"י) ולס' פתח הדביר או"ח רס"ג סק"ז שדנו בזה לגבי הדלקת נרות והעלו דשב ואל תעשה עדיף.

עוד כתב בשם תבו"ש כ"ח סק"ה שאין להביא ראיה ממה שלא מברכין על ציצית ותפילין שאין לברך בפעם ראשונה כי בדרך כלל לובשם קודם היותו בר חיובא, והביא שכן הסכימו אחרונים שאם לובשם בקטנות לא שייך שיברך עליהם וממילא הוא הדין באשה שהדליקה קודם נשואיה שלא שייך שתברך עכשיו לאחר נישואיה.

בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' נ) הביא בשם כמה אחרונים שהכריעו שלא לברך, הפר"ח ביו"ד כ"ח שכתב שכיון שתוס' ורשב"א הסכימו שלא לברך ודבריהם נראים עיקר ועוד דס' ברכות להקל הכי נקטינן וכ"כ החיד"א בשו"ת ברכה יו"ד סי' ר' שהביא שיש שנהגו לברך בטבילה ראשונה וידענו כמעט בכל תפוצות ישראל שאין מנהג כזה וידוע שהסכימו האחרונים בסי' כ"ח שאין לברך על מצות כיסוי וע"כ הסיק שיש להודיעם שלא לברך ולמחות בידם עכ"ד, וע"כ הסיק שאותן שמצריכים לכלות לברך יש לגעור בהן ולהודיען שאין זה מנהג ארץ הקודש ע"פ האחרונים הנ"ל ובכללם הפר"ח מרא דאתרא דירושלים וכהוראת החיד"א שעדות ספרד קבלו הוראותיו כקבלת הוראת מרן, וכי שנשים אלו הביאו מנהגן זה המשובש מחו"ל ע"ש.

והנה מש"כ כזה על מנהג אה"ק וכי לשיטתיה אזיל דס"ל שגם קהילה שלמה שבאה מחו"ל לא"י צריכה לשנות מנהגיה ולאחוז כדעת מרן וכבר נודע שהאי

כללא בפלוגתא שנוי (ע' פאת השלחן סי' ג' סעיף י"ד ובבית ישראל שם סקל"א) ואכ"מ, גם הציץ אליעזר יסוד דבריו מחמת שטען שלא שמע מנהג בזה, וא"כ אי איירי בגונא שיש מנהג יש לדון אי שייך למחות בזה, אחרי שהראינו שכ"ד רוב הראשונים ולא ברור כלל אם יש חולקים בזה, והאחרונים מחמת שנתלבטו בזה הכריעו דשוא"ת עדיף ואחריהם נמשכו האחרונים הבאים אחריהם, ואולם רבים מגדולי האחרונים שהזכרנו סוברים דיש לברך, וחלק מהם כתבו שכן היו נוהגים למעשה, יעוי' בחכמת אדם - שערי צדק שער משפטי הארץ סעיף כ' שכתב לברך בקיום מצוה בפעם ראשונה כד' רמב"ם, ובכנינת אדם שם כתב שאם יזכה לעלות לאה"ק ולקיים שם מצות תרו"מ יברך שהחיינו.

בהקשר זה ראיתי להביא לדברי הרה"ג ר' מרדכי גימפל זצ"ל במכתבו שנדפס באגרות לראיה עמ' רנ"ו שכ' שם שהאדר"ת זצ"ל העירו לברך שהחיינו על עצם בואו לאה"ק (וע' בזה נמי כמאמר הרי"ל מימון שנדפס בסוף הקצוש"ע הוצאת מוסד הרב קוק) וכיסוד הדברים גם הוא הסכים, אלא שכתב שכגונא זו יש לעורר כי כיון שצריך לברך נמי דיין האמת על ערי יהודה בעת הקריעה א"כ אף שבמיתת אביו כשהניח לו ירושה מברך ב' ברכות מ"מ שם הם ב' דברים, חדא על מיתת אביו וחדא על הירושה, אבל בב' ברכות המתנגדות זו לזו הסתפק בזה יעו"ש (ויש קצת לעורר בזה מהא דכ' המשנ"ב רכ"ב סק"א שמי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא בחפצו מברך הטוב והמטיב ודיין האמת וע"ש מש"כ בזה. אמנם לדעה זו לכאורה עולה שגם על דבר אחד יברך ב' ברכות אף שמתנגדות ואי נימא לחלק שאין זה גדר דבר א' א"כ גם כביאת הארץ יש מקום לחלק ועדיין צ"ב בזה ואכ"מ), והנה הציץ אליעזר והיביע אומר הנ"ל הביאו לדברי האחרונים שציינו לשו"ת הרמב"ם בפאר הדור סי' מ"ט שכ' בפירוש שלא לברך שהחיינו על תרו"מ ונסתייעו מדבריו לפסקם, ותימה שלא העירו כלל שהוא סותר לדברי עצמו כחיבורו בה' ברכות הנ"ל, וע"כ נראה שהיטב אשר כתב בזה הרמ"צ נריה שליט"א בספרו חיי הראי"ה עמ' קי"ח שדברי התשובה נאמרו בהפרשה

שנתית רגילה ויש לחלק בינה להפרשה בפעם ראשונה, וע' לו שהביא לכפתור ופרח מהדורת לונץ עמ' תע"ה ולאבודרהם בחלק ברכת המצוות ומשפטיהם שהביאו גירסא בתוספתא דברכות פ"י, ולפנינו ליתא, שההולך להפריש תרו"מ מברך שהחיינו ובאבודרהם ביאר זה מצד ששמח ונהנה באסיפת פירותיו וע' לו שציין עוד למצות ראיה על יו"ד עמ' ק"י קי"א, לחוות יאיר סי' רל"ז ולעינים למשפט על ברכות בדף הנ"ל ח"ב עמ' י"ז י"ט ע"ש.

מסקנת הדברים

מכל הדברים האלו מתבאר לנו שמפשטות כירור דברי הראשונים עולה שיש לברך שהחיינו ויש מקום רחב לומר שגם האחרונים שאמרו שלא לברך אילו היו רואים לכל דברי הראשונים הנ"ל לא היו אומרים כן, וכבר ציינו לעיל שאף המשנ"ב שקבלנו הוראותיו העיר שלאו מילתא פסיקתא היא לומר שאין לברך בפעם ראשונה ואכן יש אחרונים שכתבו שהיו נוהגים כן למעשה לברך שהחיינו, וביחס למילה, הרי בא"י פשט המנהג כן כפרט יש לעזור על הדברים כשמצטרפים לכך דברים נוספים שאולי גם מצדם יש לברך שהחיינו כעצם שמחת העליה והישיבה בא"י, ונתבארו איפא דברי מרן הרב זצ"ל בהוראתו זו כפתור ופרח.

